

UDK:316.64

Mirzo Ulug`bek nomidagi O`zbekiston milliy universiteti
ijtimoiy fanlar fakulteti psixologiya (faoliyat turlari bo`yicha)
yo`nalishi I-kurs magistri

Qodirova Ozodaxon Musajon qizi

Telefon raqami: 936463286

NOTO`LIQ OILADA O`SMIR YOSHLARNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Annotatsiya

Oila asosiy ta'lim muassasalaridan biridir. Bu bolaning hayotining muhim qismida qolishi va uning shaxsga ta'sir qilish muddati bo'yicha boshqa ta'lim muassasalarining hech biri oila bilan tenglasha olmasligi bilan izohlanadi. Bolaning shaxsiyatining asoslari oilada qo'yiladi va u maktabga kirishi bilan u asosan shaxs sifatida shakllanadi. Hech kimga sir emaski, oilaning buzilishi zamonaviy jamiyatda o'tkir muammodir. Statistika ko'ra, voyaga etmagan bolalari bo'lgan har beshinchi rus oilasida ota-onalardan biri yo'qolgan.

Kalit so`zlar: noto`liq oila, yolg`iz ona yoki ota timsoli, o`smirning xarakter xususiyatlari.

Аннотация

Семья – один из главных воспитательных институтов. Это объясняется тем, что она остается важной частью жизни ребенка и по продолжительности своего воздействия на личность ни одно другое образовательное учреждение не может сравниться с семьей. Основы личности ребенка закладываются в семье, и к моменту поступления в школу он в основном формируется как личность. Ни для кого не секрет, что распад семьи – острая проблема в современном обществе. По статистике, в каждой пятой российской семье с несовершеннолетними детьми отсутствует один из родителей.

Ключевые слова: неблагополучная семья, образ одинокой матери или отца, черты характера подростка.

Abstract

Family is one of the main educational institutions. This is explained by the fact that it remains an important part of the child's life and in terms of the duration of its influence on the person, none of the other educational institutions can compare with the family. The foundations of the child's personality are laid in the family, and by the time he enters school, he is mainly formed as a person. It's no secret that family breakdown is an acute problem in modern society. According to statistics, one of the parents is missing in every fifth Russian family with minor children.

Key words: **dysfunctional family, image of a single mother or father, character traits of a teenager.**

Kirish. Farzandini ota-onadan biri tarbiyalayotgan oila shunchalik odatiy holga aylanganki, bugungi kunda psixologlar va sotsiologlar haqoratli "to'liq bo'lmagan oila" atamasidan qochishga harakat qilmoqdalar va uni siyosiy jihatdan to'g'ri "noan'anaviy" yoki "nostandart" bilan almashtirmoqdalar. Bugungi kunda otasiz bolalarni tarbiyalayotgan onalar o'ziga xos ijtimoiy normaga aylandi. Ehtimol, uning yangiligi tufayli "yolg'iz onalar" atamasi turli mamlakatlarda noaniq qabul qilinadi.

Mavzuga oid adabiyotlar ro'yxati (Literature review) E. L. Ptichkina ta'kidlashicha, disfunktsiyali oila o'smirga o'z yoshi va davri muammolarini bartaraf etishda konstruktiv yordam bera olmaydi. Uning o'zi katta qiyinchiliklarga duch keladi, shu jumladan bolaga nisbatan oilaviy funktsiyalarni bajarishda. E. V. Zmanovskaya o'z tadqiqotlarida jinoyatchilar ko'pincha erta yoshda sodir bo'lgan atrof-muhitdan begonalashish holatini boshdan kechirishini isbotlaydi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, tajovuzkor jinoyatchilarning 10 foizi onalari bolaligida ularni sevmasligiga ishonishgan ("oddiy" namunada atigi 0,73%). [3]

Tahlil va natijalar (Analysis and results). Qadriyat yo'nalishlari tizimi inson yo'nalishining mazmunli tomonini belgilaydi va uning atrofidagi dunyoga, boshqa odamlarga, o'ziga bo'lgan munosabatlarining asosini, dunyoqarashining asosini va hayotga motivatsiya doirasining yadrosini tashkil qiladi. uning hayotiy kontseptsiyasi va "hayot falsafasi"ning asosi. Hozirgi vaqtda eng keng tarqalgan usul - bu M. Rokeachning qadriyatlar ro'yxatini to'g'ridan-to'g'ri tartiblashiga asoslangan qiymat yo'nalishlarini o'rganish usuli. Oxirgi holat ko'plab mualliflarni texnikaning ishonchligiga shubha qiladi, chunki uning natijasi sub'ektning o'zini o'zi qadrlashiga bog'liq. Shuning uchun, Rokeach testi yordamida olingan ma'lumotlarni boshqa usullardan olingan ma'lumotlar bilan qo'llab-quvvatlash tavsiya etiladi. M.Rokeach qadriyatlarining ikki sinfini ajratadi: terminal - individual mavjudlikning pirovard maqsadini aks ettiruvchi va unga intilishga arziydigan e'tiqodlar; instrumental - har qanday vaziyatda biron bir harakat yoki shaxsiy xususiyat afzalroq ekanligiga ishonish. Bu bo'linish an'anaviy qadriyatlar - maqsadlar va qadriyatlar - vositalarga bo'linishga mos keladi. Respondentga alifbo tartibida qog'oz varaqlarida ikkita qiymat ro'yxati (har birida 18 ta) taqdim etiladi. Ro'yxatlarda mavzu har bir qiymatga daraja raqamini beradi. Birinchidan, terminal tadqiqotlar to'plami, so'ngra instrumental qiymatlar to'plami taqdim etiladi [4]. O'rta maktab o'quvchilarining qiymat yo'nalishlarini o'rganish metodikasi (M. I. Lukyanova, N. V. Kalinina), uning maqsadi beshta shkala bo'yicha asosiy shaxsiy qadriyatlar darajasini aniqlashdir: savollar bilan ifodalangan "Bilish qiymat sifatida" shkalasi. talabalarning bilimga bo'lgan ehtiyojlarini va o'quv jarayonini hissiy idrok etishni aniqlashga qaratilgan (ijobiy yoki salbiy). Maktabda o'qishga bo'lgan ijtimoiy ishtiyoq, tabiat va jamiyatning asosiy qonunlari to'g'risida g'oyalar olishga intilish, muayyan vazifani (shu jumladan ta'lim) bajarishni o'rganishga ijodiy yondashish kabi bilimlar qiymatining namoyon bo'lishini aniqlash muhimdir. kognitiv faoliyatda va faoliyatning yangi turlarini o'zlashtirish jarayonida namoyon bo'ladigan muayyan harakatlarga tayyorlik. Masshtab o'quvchilarning atrofidagi dunyo haqida bilim olishga bo'lgan intilishlarini va bilimga bo'lgan munosabatini qay darajada ifodalashini belgilaydi. "Men-qiymat" shkalasi, unda savollar o'smirning o'ziga bo'lgan munosabatini (ijobiy yoki salbiy) aniqlashga, o'z-o'zini idrok etish darajasini, shaxsiyat turini va "men-imijini" aniqlashga qaratilgan. Ma'lumki, o'smirning xulq-atvorida bu omillar o'ziga ishonch, o'z yutuq va muvaffaqiyatlariga ishonish, boshqa odamlar bilan muloqot qilishda ochiqlik va samimiylik, o'zining ijobiy fazilatlarini bilish va boshqalarda namoyon bo'ladi. "Men-qiymat" shkalasi o'smirlarning o'zini o'zi bilish istagini o'rganish, o'z his-tuyg'ulari va harakatlarini anglash, o'ziga bo'lgan qiziqish kabi muhim shaxsiy xususiyatlarga egami yoki yo'qligiga e'tibor berishga imkon beradi. o'zlarini qanday bo'lsa, shundayligicha qabul qiling. "Boshqa qadriyat" shkalasi o'smirlarning boshqa odamlarga qanday munosabatda bo'lishini (ijobiy yoki salbiy), ular boshqa odamni shaxs sifatida, shaxs sifatida qabul qilishga tayyormi yoki yo'qmi, ular mehr-oqibat, hurmat, ishonch ko'rsatishga intiladimi yoki yo'qligini ko'rsatadi. boshqasining shaxsiy salohiyatiga ishonish. Bu ko'rsatkich o'smirning o'quvchilarni va boshqa shaxsni shaxs sifatida idrok etish darajasini belgilaydi, boshqasiga hurmat

- bu shaxslararo munosabatlarni konstruktiv tarzda qurish qobiliyatida. "Ijtimoiy foydali faoliyat" shkalasi, bu o'quvchi hozirgi vaqtda ijtimoiy foydali faoliyatning shaxsiy qadriyat sifatida qanchalik muhimligini belgilaydi. Anketa savollari umumiy o'rta maktab o'quvchisining ushbu qadriyatning rivojlanishini ko'rsatadigan xususiyatlarga ega ekanligini aniqlashga imkon beradi: bajarilayotgan ishning ijtimoiy ahamiyatiga yo'naltirilganligi; ijtimoiy foydali mehnatda ishtirok etishga qiziqish; boshqa odamlarga foyda keltirish istagi va fidoyilik; atrofingizdagi odamlarning samaradorligi va faolligini qo'llab-quvvatlash, ularning tashabbuslarini o'rganishni rag'batlantirish; o'z samaradorligini va har qanday faoliyat turiga ijodiy munosabatni rivojlantirish istagi; o'z faoliyatining boshqalar uchun foydaliligi va ahamiyatiga e'tibor qaratish. Qiymat yo'nalishlari so'rovnomasini o'rganish uchun so'rovnoma[2]. Anketani tuzishda eksperimental tadqiqotlarda olingan ma'lumotlardan foydalanilgan. 17 ta qiymat yo'nalishi aniqlandi, ular asosan o'smirlarning qadriyat yo'nalishlari imkoniyatlarini qamrab oladi. Talabalarning qadriyat yo'nalishlarini aniqlash uchun "Orsk shahridagi 15-sonli o'rta maktab" MOAU bazasida o'tkazilgan topilma tajribasi o'tkazildi. Tadqiqotni o'tkazish uchun biz eksperimental (EG) va nazorat (CG) guruhini tuzdik. EG ga farovon oilalar talabalari, CGga kam ta'minlangan oilalar talabalari kirdi. Mavzularning umumiy soni 24 kishini tashkil etdi. Tadqiqot jarayoni bir xil sharoitlarda respondentlarning og'zaki suhbat va yozma so'rovini birlashtirdi. Ma'lumot to'plash usuli sifatida so'rov usullari qo'llanildi: psixologik testlar, anketalar. Sinov usulining bir qismi sifatida ikkita usul qo'llanildi: M. Rokeachning "Qiymat yo'nalishlari" usuli; Shaxsiy qadriyatlarni o'rganish uchun S. Shvarts anketasi; o'rta maktab o'quvchilarining qadriyat yo'nalishlarini o'rganish metodikasi (M. I. Lukyanova, jamoatchilik N. V. Kalinina). O'tkazilgan tadqiqotlar asosida quyidagi natijalarga erishildi: birinchi usulga ko'ra, natijalar me'yoriy ideallar darajasidagi faoliyatning eng katta ahamiyati qadriyatlar - yutuqlar ekanligini ko'rsatdi. Kamroq muhim qadriyatlar: me'yoriy ideallar darajasida - an'analar, kuch, muvofiqlik; darajasida

individual ustuvorliklar - an'analar, kuch, xavfsizlik. Ikkinchi usul, "M. Rokeachning qadriyat yo'nalishlari, terminal qadriyatlar orasida eng katta ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatdi: faol faol hayot; moliyaviy jihatdan xavfsiz hayot, o'yin-kulgi. Instrumental qadriyatlar orasida: yuqori talablar; quvnoqlik; fikringizni himoya qilish uchun jasorat. Terminal qiymatlari orasida eng kam ahamiyatlilari quyidagilardir: ijodkorlik; tabiat va san'at go'zalligi; boshqalarning baxti. Instrumental qadriyatlar orasida: bag'rikenglik; o'zini boshqarish; mehnatsevarlik.

M. Rokeach usuli yordamida aniqlash bosqichida olingan ma'lumotlarni tahlil qilish o'smirlarning hayotiy qadriyatlarini aniqlashda ma'lum gender farqlarini aniqladi. Sh.Shvartsning qadriyat yo'nalishlarini o'rganish metodologiyasi natijalariga ko'ra, biz farovon va disfunktsiyali oilalarda yashovchi o'smirlarning qadriyatlarida farqlar mavjud degan xulosaga kelishimiz mumkin.

Xulosa va takliflar (Conclusion/Recommendations). Ota-onalarning roli juda ko'p qirrali bo'lib, erta bolalik davridayoq bolaning shaxsiyatini shakllantirishda namoyon bo'ladi. Ota-onalardan birining (bu holda otasi) yo'qligi bolaning aqliy (aqliy) rivojlanishining buzilishiga, uning ijtimoiy faolligining pasayishiga, shaxsiyatning deformatsiyasiga va gender rolini aniqlash jarayonining buzilishiga olib keladi. xulq-atvor va ruhiy salomatlikdagi turli xil og'ishlar. Bularning barchasi o'g'il bolalar va qizlarning keyingi shaxsiy va ijtimoiy hayotiga jiddiy ta'sir qiladi. Farovon oilalardan chiqqan o'smirlar yutuq, ya'ni ijtimoiy standartlarga muvofiq kompetentsiyani namoyon etish orqali shaxsiy muvaffaqiyat bo'lgan ideal va e'tiqodlarga ega bo'ladi.

1. Адлер А. Воспитание детей. Взаимодействие полов (перевод с английского А. А. Влеева, Р. А. Валеевой) / А. Адлер. – Ростов н/д.: Феникс, 2000. – 448 с.
2. Зубова Л.В., Методика изучения социальной направленности личности подростка: ценностный учебник для студентов, психологов, преподавателей социальной коммуникации.- Издательство ООИПКРО: Оренбург, 2005. - 271 с.
3. Змановская Е. В. Девиантология (психология девиантного поведения). – М.: «Академия», 2006. – 288 с.
4. Семинар по психодиагностике. Карандашев В. Н. Методика изучения личностных ценностей Шварца: концепция и методические указания. – СПб.: Речь жизни, 2004. – 70 с.
5. А.Л.Корпенко. Обучение школьников №2 2013.
6. Гаврилюк В.В., Триков Н.А. Ценностная динамика и уровень национальных направлений в период социальных перемен // Соци. исследование - 2002.